

8

שמע ישראל

לימודי תנ"ך בהתכתבות



א' זְכוֹר אֶת-יּוֹם הַשַּׁבָּת, לְקַדְּשׁוֹ.
ב' שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֶאכֶתֶךָ.
ג' וַיּוֹם, הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת, לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:
לֹא-תַעֲשֶׂה כָל-מְלֶאכֶה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ,
עֲבָדֶךָ וְאִמְתֶּךָ וּבְהִמְתָּךְ, וְגֵרְךָ, אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ.
ד' כִּי שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת-הַשָּׁמַיִם
וְאֶת-הָאָרֶץ, אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם,
וַיִּנַּח, בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי; עַל-כֵּן, בֵּרַךְ יְהוָה אֶת-יּוֹם
הַשַּׁבָּת--וַיְקַדְּשֶׁהוּ

השבת

אמת מהי?



אף ששאלה זו עשויה להישמע תמוהה, אחריה מתוך הנחה שאנו יודעים מהי, היא מביעה את הבלבול והספקנות שלנו באשר לאמת. בלבול זה נובע ממגוון הדתות והאמונות הסובבות אותנו, הגורמות לנו לתהות אם בכלל יש אמת, ואם כן, מהי והיכן היא נמצאת. הספקנות מטילה ספק בקיומה של האמת. על פיה, אין כל אמת אובייקטיבית.

התשובה מצויה בתנ"ך, המבהיר מפורשות כי: "יהנה אֱלֹהִים אֶמֶת הוּא." (ירמיה י:). התנ"ך מעיד כי האמת שרירה וקיימת, ומזוהה עם האלוהים. למעשה, האמת נחשבת אחת מי"ג מעלותיו של אלוהים, הנמנות בספר שמות לד:ו (פסוק הנכלל בתפילות ראש השנה ויום כיפור). מעניין לציין כי מעלה זו היא השביעית ברשימה, וממוקמת בדיוק במרכז.

התנ"ך הוא יצירת המופת הנפוצה והאוניברסלית ביותר שידעה האנושות, האמת היא מעלה אלוהית, ולכן אינה נובעת מתוכנו אלא ממקור חיצוני – מאלוהים. מכך עולה שאל לנו לחפש התרבות של עמים רבים ובדתות השונות.

מאת: ד"אק דוקאן
מאנגלית: שולמית גלאור

שמע ישראל - לימודי תנ"ך בהכתבות
הוצאת "חיים ושלום"
ת.ד. 592, ירושלים, 94186



בני, תורת אל תשכח; ומצותי, יצר לָבֵן. כי אָרַךְ יָמֶיךָ, וְשָׁנֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם, יוֹסִיפוּ לָךְ. משלי ג:אב,

כל הזכויות שמורות: אין להעתיק, לאחסן או להעביר נתונים בכל צורה או אמצעי, אלקטרוני מכני, צילום, הקלטה, או אחר ללא רשות מוקדמת מבעלי הזכויות. Shabbat Shalom © 2006

שבת בארץ

השבת

1. מה אמורה השבת להזכיר לנו?

"וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה; וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ: כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכַל מְלַאכְתּוֹ, אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת." (בראשית ב:א-ג).

"זְכוֹר אֶת יוֹם הַשְּׁבִיט, לְקַדְּשׁוֹ. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ. וַיּוֹם, הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת, לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלַאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ, עַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וּבְהֵמָתְךָ, וְגֵרְךָ, אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ. כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם, וַיִּנַּח, בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי; עַל-כֵּן, בֵּרַךְ יְהוָה אֶת יוֹם הַשְּׁבִיט וַיְקַדְּשֵׁהוּ. כִּפְדֵּךְ אֶת אִבֶּיךָ, וְאֶת אִמּוֹךָ לְמַעַן, יֵאָרְכּוּן יָמֶיךָ, עַל הַאֲדָמָה, אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ." (שמות כ:ז-א).

2. איזה אירוע חשוב בתולדות עם ישראל העניק לנו סיבה נוספת לשמירת השבת?

"וַיִּזְכְּרֵנִי, כִּי עֶבֶד הָיִיתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וַיִּצְאֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם, בְּיַד חֲזָקָה וּבְכֹרֶעַ נְטוּיָה; עַל-כֵּן, צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, לַעֲשׂוֹת, אֶת יוֹם הַשְּׁבִיט." (דברים ה:טו).

3. האם השבת נועדה גם עבור הגויים?

"וּבְנֵי הַגֹּיִם, הַגִּלּוּיִם עַל יְהוָה לְשָׁרְתוֹ, וְלֹאֲהַבָּה אֶת שֵׁם יְהוָה, לְהִיוֹת לוֹ לְעִבְדִּים - כָּל-שֹׁמֵר שַׁבָּת מִחֻלְלוֹ, וּמַחֲזִיקִים בְּבְרִיתִי." (ישעיהו נו:ו).

"הוֹסִיף [ישוע] וְאָמַר לָהֶם: "הַשְּׁבִיט נַעֲשֶׂתָה לְמַעַן הָאָדָם וְלֹא הָאָדָם לְמַעַן הַשְּׁבִיט." (מרקוס ב:כז).

הערות אישיות

* "אין הגוי חייב לשמור את השבת כמו היהודי, עד שיתגייר" (דברים רבה א:יח).

4. האם מצוות שמירת השבת קדמה למתן התורה במעמד הר סיני?

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה, הֲנִי מְכַסֵּיךָ לְכֶם לְחֶם מִן הַשָּׁמַיִם; וְיֵצֵא הָעָם וְלָקְטוּ דָבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ, לְמַעַן אֲנַסְנֶנּוּ הַיּוֹלֵךְ בְּתוֹרַתִי אִם לֹא... וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכַלְהוּ הַיּוֹם, כִּי שַׁבַּת הַיּוֹם לַיהוָה: הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֵהוּ בְּשַׂדֵּה. שֵׁשֶׁת יָמִים, תִּלְקָטְהוּ; וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת, לֹא יִהְיֶה בּוֹ." (שמות טז:ד, כה-כו).
(השוו עם פס' כב, כג).

5. מהו מקומה של מצוות השבת בעשרת הדיברות?

"זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, לְקַדְּשׁוֹ. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ. יוֹם, הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת, לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ, עֶבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וּבְהֵמְתֶךָ, וְגֵרְךָ, אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ." (שמות כז:ט-י).
* "שקולה השבת כנגד כל מצוות התורה." (שמות רבה כה:יב).

6. מדוע אהב ישוע לחולל ניסים בשבת?

ישוע השיב למתנגדיו, שהתרעמו משום שריפא אישה נכה בשבת: "וְאִשָּׁה זֹאת, בַּת אֲבִרְהָם, אֲשֶׁר הִשְׁטָן כָּבֵל אוֹתָהּ בְּמִשְׁךְ שְׂמוֹנָה-עֶשְׂרֵה שָׁנָה, הֲאִם לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתִּיר אוֹתָהּ מִן הַכָּבֵל הַזֶּה בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת?" (לוקס יג:טז). (השוו עם מתי יב:יב, מרקוס ב:כז).

* "האם נתתי לכם את התורה כדי לייסר אתכם? לא! נתתי אותה לטובתכם." (דברים רבה).

* "השבת מסורה לכם, ואין אתם מסורים לשבת." (מכילתא על שמות לא:יג).

שמע ישראל

הערות אישיות

שבע שאלות

הערות אישיות

7. האם ישוע התכוון לבטל את השבת?

"אל תחשבו שבאתי לבטל את התורה או את הנביאים; לא באתי לבטל כי אם לקיים." (מתי ה:יז). (השוו עם מתי כד:כ).

8. האם שמרו המשיחיים הראשונים את השבת?

"הוא [ישוע] בא אל העיר נצרת, העיר אשר גדל בה, וביום השבת הלך במנהגו לבית הכנסת וקם לקרא." (לוקס ד:טז).

"הם עברו דרך אמפיפוליס ואפולוניה והגיעו אל תסלוניקי, מקום שהיה בו בית כנסת. כמנהגו נכנס שאול אליהם ושלוש שבתות דרש לפניהם מתוך הכתובים." (מעשי השליחים יז:א, ב).

9. מדוע קבעו הנוצרים, בתקופה מאוחרת יותר, את יום ראשון במקום שבת בתור יום המנוחה?

* **צו קונסטנטינוס**: "הקיסר ק. מודיע בזאת לא. הלפידיוס: 'כל השופטים, אזרחי הערים ובעלי המקצועות חייבים לנוח ביום המכובד ביותר של השמש, יום ראשון."¹

* **קאנון 29 של מועצת לאודיקאה**: "אל לנוצרים לנוח בשבת כמנהג היהודים. שומה עליהם לעבוד בשבת, ולכבד את יום האדון (יום א') על ידי מנוחה."²

* **מרקיון הורה** "לצום בשבת... מפני שהשבת היא יום המנוחה של אלוהי היהודים... אנו צמים ביום הזה כדי לא לקיים בו את מצוות אלוהים ליהודים."²

10. כיצד השפיע צו זה על יחסי היהדות והנוצרות?

"במשך הדורות, פירש העם היהודי את החלטת הכנסייה לעבוד את אלוהים ביום א' במקום בשבת, בתור דחיית התורה - לב ליבה של האמונה היהודית. החלפת השבת ביום ראשון הקשתה

1 Code of Justinian III. 12, de feriis, 3
2 Epiphanius, Adversus haereses 42, 3, 4
3 M. R. Wilson, Our Father Abraham [Grand Rapids: Eerdmans, 1989], 80

שבע שאלות

הערות אישיות

מאוד על העם היהודי לשקול ברצינות את בשורת הנצרות או לקיים דו-שיח כנה עם הנוצרים. היהדות ראתה בהחלטת הכנסייה ויתור על התורה, ואימוץ "ברית חדשה" תחת "הברית הישנה" שהוכרזה בזאת כמיושנת ונטולת תוקף. בקצרה, בעיני האדם היהודי, קבלת האמונה הנוצרית כרוכה בנטישת היהדות; אפשרות שלא תעלה בדעתו של אף יהודי מאמין.³

11. האם מצוות השבת תקפה עדיין בימינו?

"ויאמר יהוה, אל משה לאמר: ואתה דבר אל בני ישראל, לאמר, אך את שבתתי תשמרו: כי אות הוא ביני וביניכם, לדתכם - לדעת, כי אני יהוה מקדשכם." (שמות לא:יב-יג).

12. איזה צו אלוהי אחר קושר בתנ"ך למצוות השבת, ומדוע?

"ויאמר, האדם, זאת הפעם עצם מעצמי, ובשר מבשרי; לזאת יקרא אשה, כי מאיש לקחה זאת." (בראשית ב:כג-כד).

"איש אמו ואביו תיראו, ואת שבתתי תשמרו: אני, יהוה אלהיכם." (ויקרא יט:ג).

13. כיצד נשמור על קדושת השבת ונתענג עליה?

"אם תשיב משובת רגלך, גשות חפצך ביום קדשי; וקראת לשבת ענג, לקדוש יהוה מקבד, וכבדתו מעשות דרכיך, ממצוא חפצך ודבר דבר." (ישעיהו נח:יג).

* "כל המתענג על השבת נותנים לו את משאלות ליבו." (תלמוד בבלי, שבת קיח, ב, גמרא).

שמע ישראל

14. מי קידש את השבת, ומי אמור לשמור על קדושתה?

"וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ." (בראשית ב:ג).

"זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, לְקַדְּשׁוֹ." (שמות כ:ח).

15. מדוע השבת היא סמל של תקווה?

"כִּי הִנְנִי בּוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים, וְאָרֶץ חֲדָשָׁה; וְלֹא תִזְכְּרֶנָּה הַרְאֲשׁוֹנוֹת, וְלֹא תַעֲלִינָה עַל לִבִּי.

כִּי אִם שִׁישׁוּ וְגִילוּ עַד־עַד, אֲשֶׁר אֲנִי בּוֹרֵא: כִּי הִנְנִי בּוֹרֵא אֶת יְרוּשָׁלַם גִּלְיָה, וְעַמּוּהָ מְשׁוֹשׁ." (ישעיהו סה:יז, יח). (השוו עם התגלות כא:א).

* "מהי הטעימה של העולם הבא? השבת." (בראשית רבה יז:ז).

* "השבת היא שישיית מן העולם הבא."

הערות אישיות

שמירת השבת

הערות אישיות

השבת – נווה במדבר¹

מהי משמעותה של שמירת השבת?

"היום השביעי הוא היכל הממוקם בזמן"², כתב אברהם השל, והעניק משמעות חדשה להגדרה הקדומה שטבעו נביאי ישראל, אשר ראו בשבת "אות". במקום לשמש "אות" במרחב הערטילאי, מצבת זיכרון הנאכלת על ידי שיני הזמן ומסמלת מוות, השבת היא אות חי וקיים, הבולט ביופיו וברעננותו; היכל הנישא אל-על בקרב בכתות עלובות, יופי עילאי ונשגב המקדם את פנינו בברכה, ומעשיר את הפיוטים והזמירות שלנו.

השבת – אות של זיכרון

מצוות השבת מקושרת במהותה לזיכרון. עשרת הדיברות מצווים מפורשות: "זכור" את יום השבת! (שמות כ:ח). שמירת השבת כרוכה בזיכרון אירועי העבר. השבת נועדה לרענן את זיכרונו באשר למקור היקום והאנושות, מקורם ועברם של כל הדברים וכל העמים. שימו לב לכך שמצוות השבת – הדיבר הרביעי, מקושרת לדיבר החמישי הדן בכיבוד הורים. דבר זה מרמז אף הוא על חשיבות הזיכרון. לא רק ששני הדיברות מופיעים ברצף, הם גם היחידים שנוסחו שלא על דרך השלילה: "זכור"..."כבד"..., בשעה שיתר הדיברות הם מצוות לא תעשה: "לא תעשה לך...לא יהיה לך..." וכו'. דבר זה מעיד על רעיון המשותף לשניהם. שני הדיברות מאיצים באדם לזכור מיהו ומאין בא: הדיבר הרביעי מצביע על מעשה הבריאה של אלוהים, הדיבר החמישי מצביע על אביו ואימו שהביאו אותו לעולם.

השבת מקושרת לזיכרון הבריאה לא כדי שנהגה בדברים ערטילאיים ברומו של עולם, אלא כדי שנזכור שמדובר באירוע ממשי ששורשיו אחוזים היטב בקרקע המציאות. השבת מזכירה

1. תפירה על שם הספר *Like a Tree in the Wilderness* מאת Jacques Doukhan, הוצאת "שבת שלום" אבי 1996 עמ' 19-23.

2. Abraham Heschel, *The Sabbath: its Meaning for Modern Man* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 1951/1995), p. 111

שבת

הערות אישיות

לנו כי מעשה הבריאה אינו תוצאה של תהליך אוטונומי, אלא של התערבות ההשגחה העליונה ברגע נתון בזמן – התערבות שיש לה ראשית ואחרית.

ואולם, השבת לא נועדה להזכיר לנו את הבריאה בלבד אלא אף את מהותה, ככתוב: "זכור את יום השבת..." (שמות כ:ח). על פי דיבר זה, ההיזכרות כרוכה בהרבה יותר ממאמץ שכלי גרידא; האדם חווה את השבת באופן ממשי וכוללני. לזכור את השבת משמעו לחוות מחדש את מציאות השבת בחיינו, שבוע אחרי שבוע. הדבר כרוך בהקדשת זמן מיוחד לשבת, המבדיל אותה מיתר ימות השבוע. אחת המשמעויות היא שמירה על המועד המקורי שבו חלה השבת. חברה אשר אינה שומרת על קדושת השבת במועדה, מאבדת את משמעותה האמיתית של השבת. על כן, חשוב ללמוד על חשיבות המהות והמועד של מצווה זו.

השבת – אות של תקווה

השבת – זכר למעשה הבריאה – משמשת אות של תקווה, משום שהיא מזכירה לנו את נס הבריאה שיצר אור מתוך חושך ושפע מתוך ריק. זאת ועוד, השבת משמשת בתנ"ך כאות של חירות משעבוד מצריים (דברים ה:טו), ובשלב מאוחר יותר כאות של שחרור מגלות בבל (דברי הימים ב', לו:כא). שני אירועים אלו היו כרוכים בבריאה מחדש על ידי גבורת האלוהים, דבר המעורר את זכר מעשה הבריאה. (שמות טו:ח; דברים ד:לב, לג; ישעיהו מג:טו-יז; מד:כד). על פי הברית החדשה, ישוע חולל ניסים רבים בשבת (מתי יב:ט-יד; לוקס יד:א-ו; יוחנן ה:א-ו, ט:א-לח). האישה הנכה, שהתייסרה שמונה-עשרה שנים במחלה קשה, זכתה בהגשמת תקוותה כאשר ישוע שיחרר אותה מ"כבליה" ביום השבת והעניק לה רפואה שלמה. (לוקס יג:טז).

ואולם, בשבת טמון מסר ברור יותר בנוגע לתקווה, מסר הקשור למקורה. סיפור בראשית מלמד כי השבת הייתה היום הראשון שבו אדם וחווה התענגו על ה' ועל המנוחה. לפיכך, השבת מזכירה לנו את חוויית ההתחברות הראשונה של האדם עם אלוהים. היבט זה של השבת צוין על ידי הנביא ישעיהו, שקישר את עונג השבת להתענגות על ה': "וְקָרַאתְ לַשַּׁבָּת עֲנֵג, לְקְדוֹשׁ יְהוָה מְכַבֵּד, וְכַבְּדָתוּ... אֲז, תִתְעַנֵּג עַל יְהוָה..." (ישעיהו נח:יג-יד). על פי פסוקים אלו, השבת מאפשרת לנו לבלות בקרבת ה' השוכן בקרבנו ("עמנו-אל"), ולהתענג עליו. רעיון זה אף משתמע מן ההקשר שעושה מחבר המקרא בין השבת

שבת

הערות אישיות

לבין השכינה, האות לנוכחות האל. זאת ועוד, המילים "ויכל... מלאכתו", המראות כי השבת חותמת את מעשה הבריאה, הן אותן המילים המציינות את סיום מלאכת המשכן בידי משה (שמות מ: לג), ואת סיום בניית המקדש בידי שלמה (דברי הימים ב', ה:יד; ז:יב). אלו הם שלושת הפסוקים היחידים המשתמשים בביטוי זה, כאילו כדי להדגיש את הקשר שבין השבת לשכינה.

השבת, כאות לשכינה, מזינה את כמיהתנו העמוקה ביותר ליום שבו השכינה תתגלה במלואה. מעניין לציין כי השבת נקראת בתנ"ך "שבת לה'" (שמות כ:י; דברים ה:יד), ולכן הדבר מרמז על יום אחר, "יום ה'" – ביטוי המציין יום של תקווה גדולה: יום ביאת המשיח, אשר ישים קץ לכל הייסורים ויחנוך עידן חדש. לכן, השבת היא אות של תקווה במלוא מובן המילה.

השבת - אות אלוהית

השבת, אשר צוותה על ידי התורה הנובעת מן השמיים, נועדה להזכיר לנו שהיא מתת ואות מאלוהים.

השבת מסמלת עבורנו את הריבונות האלוהית, משום שאלוהים ציווה אותה. אופן הצגת השבת בעשרת הדיברות היא משמעותית במיוחד. הציווי "זכור את השבת..." הוא ציווי מוחלט, כלומר, ציווי עליון לפי התבונה העליונה שאינו משתנה. כמו כן, נרמז כי מצוות השבת הן בעלות תוקף רב יותר מיתר המצוות. לדוגמה, בספר ויקרא, השבת נבדלת מיתר ימי המועד והמנוחה. (ויקרא כג:ב-ד). במסורת המקראית, השבת נחשבת כמצווה הראשונה שאדם וחווה צייתו לה לאחר מעשה הבריאה. הזוג הבראשית חנך את קיומו ואת ראשית תולדות האנושות באמצעות שמירת מצוות השבת. מצווה זו הייתה אף המצווה הראשונה שניתנה לבני ישראל לאחר יציאת מצריים (שמות טז). בהשוואה ליתר המצוות בספר ויקרא, השבת היא המצווה היחידה שיש לקיימה לאורך כל השנה; היא המצווה היחידה שאינה תלויה במועדים קבועים, ושאינן שום סיבה מוסרית או טבעית להצדקת קיומה ושמירתה. הסיבה היחידה לשמירת השבת היא רוחנית. למעשה, זוהי המצווה היחידה המרמזת על אמונה.

השבת מסמלת אף את חסד האהבה האלוהי המוחלט, המכונה חסד ה' בפי משורר התהילים. (תהילים לג:ה; כב; לו:ו ועוד). השבת מזכירה לנו שכל קיומנו תלוי בחסדו. למעשה, השבת לא ניתנה

שבת

הערות אישיות

לנו כגמול או כפרס למעשינו. היא מזכירה לנו כי אלוהים הוא זה שמעניק את מתנת המנוחה, שלה איננו ראויים, ומאפשר לנו ליהנות מהתחברות עימו, שאותה לא חיפשנו. למעשה, השבת היא אף חלק מתורת החסד, בכך שהיא מלמדת אותנו את ערכה של המנוחה בעיני ה'. כאשר אנו נמנעים מעבודה בשבת, אנו מפגינים למעשה את תלותנו המוחלטת באלוהים; כל מה שיש לנו אינו פרי עמלנו ומאמצינו אלא מתנה ממנו. החסד האלוהי הוא שעורר את מחבר התהילים לפרוץ בשירה: "הַאֵיךָ פָּנִיךָ, עַל עַבְדְּךָ; הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדְּךָ" (תהילים לא:יז). השבת מגשרת בין חוקת התורה לבין החסד, המנוגדים על פי הנצרות המסורתית. מאמין המקפיד על שמירת הדיבר הרביעי אינו שולל מעצמו את חסד ה', להפך – על ידי שמירת השבת מביע המאמין את אמונתו בכך שישועתו תלויה לחלוטין בחסד ה'.

לבסוף, השבת מסמלת את החסד האלוהי המוחלט, בכך שהיא מעידה על אלוהים עצמו, אל עליון, בורא שמיים וארץ, בורא השבת. לפיכך, השבת כונתה "שבת לה'" (שמות כ:י, ויקרא כז:ג, דברים ה:יד). זהו היום שברא ה' (בראשית ב:א-ג), המציין אות אלוהי (שמות לא:טו). לפיכך, השבת היא עת מקודשת, המעוררת בנו כבוד עמוק ותשוקה עזה לשמור את קדושת היום שנבחר על ידי אלוהים, במקום לשמור על קדושתו של יום שנקבע על פי מסורת אנושית. השבת היא הרבה יותר מיום מנוחה ונופש בתום שבוע עבודה; השבת היא ביטוי לאמונתנו באלוהים, אות לכך שהערכים בהם אנו דבקים נובעים מה' ותלויים בו.

השבת – אות של אהבה

התורה מצווה עלינו "לעשות את השבת" למען אלוהים (דברים ה:טו). השבת מקודשת על ידי אלוהים ועל ידי שומריה. היא משמשת אות בין אלוהים ועמו (שמות לא:יז). ואולם, ה"עשייה" האנושית היא רק היענות ל"עשייה" האלוהית. השבת היא ביטוי לאהבתו של אלוהים לאנושות, אך גם ביטוי לאהבתנו כלפיו. מכך עולה כי אנו אמורים להתאים את עצמנו לדרישות השבת, ולא להפך. מצוות השבת מאיצה בנו להימנע מלעשות את רצוננו ביום זה: "אם תָּשִׁיב מִשְׁבֶּת גִּדְלָךָ, עֲשׂוֹת חֶפְצְךָ בַּיּוֹם קִדְּשִׁי; וְקִרְאתָ לְשַׁבַּת עֲנָךְ, לְקַדֹּשׁ יְהוָה מְקַבֵּד, וְכַבְּדָתוּ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ, מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבַּר דְּבָרְךָ" (ישעיהו נח:יג, יד). השבת אף נוגעת במציאות החיים, ולא באמיתתה "רוחנית" מסתורית. מאמין השומר את השבת אמור לפגוש את אלוהים ביום זה. במפגש זה מתנתק המאמין מיתר העולם הממשיך בענייניו.

שבת

ואולם, המפגש בין אלוהים לאדם ביום השבת אינו שולל מפגש עם אנשים אחרים. להפך, התחברותנו עם אלוהים מתגשמת רק באמצעות התחברות עם הזולת. הממד החברתי של השבת מרומז כבר בסיפור הבריאה. הוא מתבהר בדיבר הרביעי, המזמין את כל בני המשפחה, כולל את העבדים והגרים שנלוו אליה, ליהנות מן השבת, ומעניק לעבדים ולגרים את אותן זכויות של חירות ומנוחה שניתנו לבני ישראל. השבת היא היום שבו אנו זוכרים כי "הזולת" שווה לנו וראוי לכבודנו. זהו אף היום שבו נוכל להקדיש זמן להקשבה ולשיחה עם בני ביתנו.

מיקומה של מצוות השבת בעשרת הדיברות מדגיש את הזיקה שבין אלוהים לאנושות. מצוות השבת נמצאת במרכזם של עשרת הדיברות, הן גיאומטרית והן נושאת³.

הדיבר הרביעי מורכב מ-55 מילים וממוקם בין 67 מילים (של שלושת הדיברות הראשונים), ובין 41 מילים (של ששת הדיברות האחרונים). מצוות השבת מכילה כמחצית מכמות המילים בעשרת הדיברות (55/108), והיא ממוקמת במרכזם. מבחינה נושאת, שלושת הדיברות הראשונים הם מצוות שבין אדם לה', ואילו ששת הדיברות האחרונים הם מצוות שבין אדם לחברו. לפיכך, השבת משמשת כגשר בין שני סוגי מצוות אלו, ועוסקת ביחסים שבין אדם לבורא, ובין אדם לחברו.

השבת, המשמשת כאות לאהבתו של אלוהים כלפינו ושל אהבתנו כלפיו, מרמזת על יחסי הגומלין בינינו לאלוהים.

השבת - אות של חיים

השבת חוגגת את הבריאה, ולפיכך מרמזת על גישה חיובית ובריאה לחיים. בשבת אנו מתענגים על תענוגות החושים, על המזון ועל יופיו של הטבע, מעריכים אותם ומפיקים מהם את מלוא ההנאה. מרקיון, גנוסטיקן שחי במאה השנייה לספירה, בז לגוף האדם ולבריאה ודחה את התנ"ך ואת אלוהי התנ"ך – יהוה, אלוהי הבריאה, בטענה כי הוחלף בידי אלוהי הברית החדשה, אלוהי הישועה. מאז ימי מרקיון ניתנה חשיבות רבה למישור הרוחני המתעלה מעל לגשמי, הלא הוא ה"בשר המושחת והמתועב". דואליזם זה השפיע רבות על תורת האדם בנצרות. הנשמה הופרדה מן הגוף. הישועה נתפסה ברוח תורת אפלטון כשחרור מכבלי הגוף. תיאולוגים רבים הלכו בעקבות מרקיון ובחרו בישועה על פני הבריאה. אחת ההשלכות המעניינות

הערות אישיות

³. מיקומה המרכזי של השבת בעשרת הדיברות מקבל משמעות מיוחדת לאורם של כתבים עתיקים מן המזרח התיכון. החומת המחיית את התנ"ך, נטבעה במרכזי חוה הברית. Meredith G. Kline, Treaty of the Great King, The Covenant Structure of Deuteronomy: Studies and Commentary (Grand Rapids: Eerdmans, 1963, pp. 18, 19

שמירת שבת

ביותר של דואליזם זה התבטאה במעבר שעשתה הנצרות משמירת יום השבת, המשמש זכר לבריאה, לשמירת יום ראשון, המשמש זכר לישועה. לפיכך, שמירת השבת מבטאת פילוסופיה דתית הרואה את הבריאה בחיוב, מקשרת את גוף האדם לתהליך הישועה "הרוחני", ומאשרת את אחדות הגוף, הנפש והרוח של האדם.

השבת, המשמשת אות לעבר ולעתיד, מנתקת אותנו מן המציאות היומיומית כדי להצית בנו מחדש את הזיכרון ולהפיח חיים בתקוותינו. השבת, אות המוחלט והאהבה, מלמדת אותנו להיפתח לזולת ולאלוהים.

ייתכן כי אחת הסיבות לכך שבני האדם איבדו את משמעות השבת, היא משום שהם איבדו את הקשר לשורשיהם ונטשו את השקפותיהם. כיום, השבת איננה עוד סמל למעשה הבריאה המהולל, או אות של תקווה לבריאה מחדש. אנשים רבים מקובעים היטב בנוחות שמציעה השבת, שהצטמקה ל"בילוי סופשבוע ארוך" או הפכה לטקס מעורפל.

אם איבדנו את משמעות השבת הרי זה מפני שאיננו מסוגלים להיפתח לשונה מאיתנו. יש לציין כי שלוש הדתות המונותאיסטיות שצמחו מן התנ"ך: היהדות, הנצרות והאיסלאם, כולן שומרות שבת אך במועד ובאופנים שונים, כאילו כדי להימנע ממפגש ביניהן, או אולי כדי להימנע ממפגש עם אלוהים.

משחר הדורות ועד לימינו, השבת היא אות ליהודים ולנוצרים כאחד. ואולם, השבת היא גם האות המבדילה בין היהודי לנוצרי. השבת היא אחד הגורמים הראשונים שהובילו לנתק בין היהדות לנצרות, והיא ממשיכה לזרות מלח על פצע פתוח זה.

עם חלוף הזמן, אשר יצר פער בין היהודים לנוצרים, הם חדלו לראות אלה את אלה. האם יש דרך טובה יותר למפגש ביניהן, מאשר לסגוד לה' בעת ובעונה אחת, במועד שנקבע על ידי אלוהי אברהם, ישראל ושאלו השליח?

אז תהפוך השבת לאות של נס, שתזכיר לנו כי אלוהים הוא הרבה יותר ממסורת; אות של חיים ותקווה למשהו אחר, כמו עץ הפורח במדבר ציה.

הערות אישיות

שבת